

54 روایت مختلف درباره مدینه و مسجد النبی(ص)/ فضیلت اقامت در مدینه

گزارش حاضر به بررسی 54 روایت مختلف درباره مدینه منوره، مسجدالنبی و نام‌های شهر پیامبر گرامی اسلام پرداخته است.

گزارش حاضر به بررسی 54 روایت مختلف درباره مدینه منوره، مسجدالنبی و نام‌های شهر پیامبر گرامی اسلام پرداخته است. 54 روایت مختلف درباره مدینه منوره، مسجدالنبی و نام‌های شهر پیامبر گرامی اسلام به شرح ذیل مورد بررسی قرار گرفته است:

* ابن عمر: هرگز پیامبر در بازگشت از هیچ سفری، بر مدینه مُشرف نشد، مگر آن که فرمود: ای پاک! ای سرور شهرها! پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خدای متعال، مرا فرمان داد که مدینه را طَیِّبه (پاک) بنامم.

* ابوحمید: همراه پیامبر صلی الله علیه و آله از تبوک آمدم. چون به مدینه رسیدیم، فرمود: این طابه (پاک) است.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خدای متعال، مدینه را طابه (پاک) نامیده است.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مدینه ده نام دارد: مدینه، طَیِّبه، طابه، مسکینه، جَبَّار، محبوره، یندد و یثرب.

نکته ای درباره نام‌های مدینه

مورخان و سیره نویسان، نام‌های فراوانی برای مدینه برشمرده اند از جمله سمهودی در وفاء الوفا نود و چهار اسم ذکر می کند که به بعضی از آن ها در قرآن هم اشاره شده است، مانند یثرب والمدینه. واژه «مدینه» چهارده بار در قرآن به کار رفته است، ولی فقط چهار مورد آن به مدینه النبی صلی الله علیه و آله اشاره دارد.

ویژگی‌های مدینه

الف - حرم پیامبر

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر پیامبری را، حرمی است و حرم من، مدینه است.

* سهل بن حنیف: رسول خدا صلی الله علیه و آله با دست خویش به مدینه اشاره کرد و فرمود: آن، حرمی ایمن است.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: حضرت ابراهیم، مکه را گرامی داشت و برای آن دعا کرد. من نیز مدینه را گرامی داشته و حرمت نهادم، آن گونه که ابراهیم، مکه را حرمت نهاد. من برای مَدِّ و صاع[1] مدینه دعا کردم، آن گونه که ابراهیم برای مکه دعا کرد.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پروردگارا، ابراهیم، مکه را حرمت نهاد و آن را حرم قرار داد. من نیز مدینه را؛ محدوده دو تنگه آن را حرمت می نهم و حرام می کنم، تا خونی در آن ریخته نشود، سلاح برای جنگ، همراه برداشته نشود و گیاه آن جز برای علوفه دام چیده نشود. خدایا، مدینه را بر ما مبارک گردان، خدایا، پیمانه ما را (مَدِّ و صاع) پربرکت گردان. خدایا، مدینه ما را پر برکت گردان. خدایا با یک برکت، دو برکت قرار بده. سوگند به آن که جانم در دست اوست، هیچ درّه و شکافی در مدینه نیست، مگر آن که دو فرشته مأمور نگهبانی از آنند، تا وارد آن شوید.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مدینه، حرم است، از «عائز» تا فلان جا، هرکس در آن قتلی مرتکب شود، یا قاتلی را پناه دهد، لعنت خدا و فرشتگان و همه مردم بر او باد. از او هیچ توبه و فدیة ای پذیرفته نمی شود.

* امام علی علیه السلام: مکه، حرم خداست و مدینه، حرم رسول خدا صلی الله علیه و آله است.

* امام صادق علیه السلام: مکه، حرم ابراهیم علیه السلام است و مدینه، حرم محمد صلی الله علیه و آله است.

ب - هجرت گاه پیامبر

*پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مدینه، هجرت گاه و آرامگاه من در زمین است. بر امت من است که همسایگانم را تا وقتی که از گناهان کبیره پرهیز می کنند، احترام کنند.

ج - محبوب پیامبر

* انس: هرگاه پیامبر صلی الله علیه و آله از سفر می آمد و نگاهش به دیوارهای مدینه می افتاد، از شوق مدینه، وسایلش را بر زمین می نهاد و اگر سواره بود، مرکب خود را حرکت می داد.

*پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خدایا! ابراهیم، دوست و بنده و پیامبر توست، برای اهل مکه تو را خواند. من، محمد، بنده و پیامبر و فرستاده توام و برای اهل مدینه تو را می خوانم، مثل آنچه ابراهیم برای اهل مکه خواست. تو را می خوانیم که پیمانه و میوه آنان را برکت دهی. خدایا، مدینه را محبوب ما گردان، آن چنان که مکه را محبوب ما ساختی.

د - قبه اسلام

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مدینه، گنبد اسلام و خانه ایمان و سرزمین هجرت و جایگاه حلال و حرام است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ایمان به مدینه باز می گردد، آنگونه که مار به لانه خود باز می گردد.

هـ - فتح با قرآن

*پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آبادی ها با شمشیر فتح شد، ولی مدینه با قرآن فتح شد.

و - زداپنده پلیدی

*زید بن ثابت: گروهی از اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله از احد بازگشتند و مردم درباره آنان دو دسته شدند گروهی می گفتند: «آنها را بکشید» و گروهی می گفتند: «نکشید». پس این آیه نازل شد: «شما را چیست که درباره منافقین دو گروهید» و فرمود: مدینه پاک است، پلیدی ها را می زداید، آنگونه که آتش، چرک های نقره را می زداید.

فضیلت اقامت در مدینه

*پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مدینه، بهتر از مکه است.

*پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: رمضان در مدینه بودن، بهتر از هزار رمضان در شهرهای دیگر است و جمعه در مدینه، بهتر از هزار جمعه در شهرهای دیگر است.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که بتواند در مدینه بمیرد، پس چنین کند. من برای کسی که در مدینه بمیرد شفاعت می کنم.

*حسن بن جهم: از حضرت ابوالحسن علیه السلام پرسیدم: کدام یک برتر است، ماندن در مکه یا مدینه؟ فرمود: تو چه می گویی؟ گفتم: سخن من در برابر کلام شما چه می تواند باشد! فرمود: سخن تو، تو را به کلام من بر می گرداند. گفتم: اما من، می پندارم اقامت در مدینه، بهتر از مکه است. فرمود: تو که چنین می گویی، امام صادق علیه السلام نیز روز عید فطر این را فرمود. و نزد (مرقد) پیامبر آمد و در مسجد بر او سلام کرد سپس فرمود: امروز ما با سلام دادنمان بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله ، از مردم دیگر برتریم.

*مرازم: من و عمار و گروهی، در مدینه خدمت امام صادق علیه السلام رسیدیم. حضرت پرسید: اقامت شما چه مقدار است؟ عمار گفت: مرکب سواری خود را رها کردیم و دستور دادیم پانزده روز دیگر سراغ ما بیایند. فرمود: به اقامت در شهر پیامبر خدا و نماز در مسجد او نائل شده اید. برای آخرتتان کار کنید، برای خودتان بیشتر کار کنید. گاهی کسی در دنیا زرنگ است و گفته می شود: فلانی چه قدر زرنگ است! همانا زرنگ، زرنگ آخرت است!

آداب مدینه

* امام صادق علیه السلام: هرگاه وارد مدینه شدی، پیش از ورود یا هنگام ورود، غسل کن.

*پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نماز در مسجد قبا، مانند یک عمره است.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس بیرون آید تا به این مسجد - مسجد قبا - بیاید و در آن نماز بخواند، برای او پاداشی برابر عمره است.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس وضو بگیرد و خوب وضو بگیرد سپس به قصد مسجد قبا بیرون آید و جز آن را قصد نکند و انگیزه ای از این آمدن جز نماز در مسجد قبا نداشته باشد، پس در آن چهار رکعت نماز بخواند که در هر رکعت سوره حمد را بخواند، پاداشی دارد، همچون پاداش کسی که برای عمره به خانه خدا رفته است.

* جابر: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در مسجد خربه، مسجد قبلتین و مسجد بنی حرام که در دشت بود، نماز خواند.

*حلبی: امام صادق علیه السلام فرمود: آیا به مسجد قبا، یا مسجد فضیخ، یا مشربه ام ابراهیم رفته اید؟ گفتم: آری. فرمود: آگاه باشید که از آثار پیامبر خدا، جز این ها باقی نمانده است.

* معاویه بن عمار: امام صادق علیه السلام فرمود: رفتن به همه مشاهد و اماکن را ترک نکن، مانند مسجد قبا، مسجدی که از نخستین روز بر تقوا بنا شده است، مشربه ام ابراهیم، مسجد فضیخ، قبور شهیدان و مسجد احزاب که همان مسجد فتح است. فرمود: بما چنین رسیده که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله هرگاه به زیارت قبر شهدا می رفت، می گفت: «#سلام بر شما به خاطر صبری که کردید، پس خانه آخرت چه نیکوست!&

کنار مسجد فتح، دعای تو چنین باشد:

«#ای فریاد رس گرفتاران، ای پاسخ دهنده دعای بیچارگان، اندوه و غم و ناراحتی مرا بزدای، آن گونه که از پیامبرت اندوه و غم و گرفتاری اش را زدودی و در این مکان از هراس دشمن او را کفایت کردی.&

* عقبه بن خالد: از امام صادق علیه السلام پرسیدم: ما سراغ مساجد اطراف مدینه می رویم. از کدام یک آغاز کنیم؟ فرمود: از قبا آغاز کن، در آن نماز بخوان، زیاد هم بخوان، چرا که نخستین مسجدی است که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در این پهنه در آن نماز خوانده است. سپس به مشربه ام ابراهیم برو و در آن نماز بخوان، آن جا محل سکونت و نماز پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بوده است. سپس به مسجد فضیخ رفته در آن نماز می خوانی، که پیامبرت در آن نماز خوانده است، این طرف را که انجام دادی به سمت احد رفته از مسجدی که پایین حزه [2] است شروع می کنی و در آن نماز می خوانی. سپس به قبر حمزه بن عبدالمطلب گذشته بر او سلام می دهی، آنگاه بر قبور شهدا گذشته، کنار آن ها می ایستی و می گویی: «#سلام بر شما ای اهل این دیار! شما پیشتاز مایید و یقیناً ما هم به شما خواهیم پیوست.&

آنگاه به مسجدی که در آن مکان باز، کنار کوه، سمت راست تو وقتی که وارد احد می شوی می آیی و در آن نماز می خوانی. پیامبر صلی الله علیه و آله از کنار این مسجد به سمت احد بیرون آمد، وقتی که با مشرکان برخورد کرد، آن جا بودند تا آن که وقت نماز رسید و در آن نماز خواند. سپس دوباره بر می گردی کنار قبور شهدا، نماز واجب خود را می خوانی. آنگاه به طرف جلو و رو به روی خود برو تا به مسجد احزاب رسی در آن نماز خوانده و خدا را بخوانی. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در روز جنگ احزاب، در آن دعا کرد و گفت: «#ای فریادرس گرفتاران، ای پاسخگوی دعای بیچارگان، ای پناه غمگینان! اندوه و رنج و غصه مرا بزدای، حال من و حال یاران مرا می بینی.&

مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله

الف - بنای آن

* امام صادق علیه السلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله مسجد خویش را با خشت های یک ردیفه ساخت. چون مسلمانان زیاد شدند، گفتند: یا رسول الله! کاش فرمان دهی بر مسجد بیفزایند فرمود: باشد. دستور داد بر آن افزودند و از یک خشت و نیم بنا کرد. باز هم مسلمانان زیاد شدند و گفتند: یا رسول الله! کاش دستور دهی مسجد را بزرگ کنند. فرمود: باشد. و دستور داد آن را بزرگ کردند و دیوار آن را با دو ردیف خشت بنا کرد. سپس گرما بر آنان شدت یافت. گفتند: یا رسول الله! کاش دستور می دادی سایه بانی بر مسجد می زدند. دستور داد تا ستون هایی از تنه درخت خرما بر پا کردند، سپس چوب های پهن، شاخ و برگ خرما و [ذخر] [3] بر آن افکندند و در آن به سر بردند، تا آن که باران ها به آنان رسید و از مسجد بر آنان می چکید. گفتند: یا رسول الله! کاش فرمان دهی مسجد را گل اندود کنند. فرمود، نه، بلکه سقف و سایه بانی همچون سایه بان موسی. چنان بود تا آن که رسول خدا صلی الله علیه و

آله از دنیا رفت. دیوار مسجد پیش از آن که سایه بان بر آن بزنند، به اندازه قامت بود. هرگاه که سایه به اندازه یک ذراع - که به اندازه آغل بُز بود - می رسید، نماز ظهر را می خواند. سایه دو برابر آن که می شد، عصر را می خواند.

* انس: پیامبر صلی الله علیه و آله به مدینه آمد و دستور ساختن مسجد داد و فرمود: ای بنی نَجَّار! قیمت آن را بر من حساب کنید. گفتند: بهای آن را جز از خدا نمی خواهیم. پس دستور داد گور مشرکان را کنند، ویرانه ها و ناهمواری ها را هموار کردند، نخل ها را بریدند و آن ها را در سمت قبله مسجد چیدند.

ب - حدود آن

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: اگر این مسجد من تا صنعا ساخته می شد، باز مسجد من بود.

* عبدالأعلی غلام آل سام: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله چه قدر بود؟ فرمود: 3600 ذراع شکسته [4].

* ذریح محاربی: از امام صادق علیه السلام درباره محدوده مسجد پرسیدم. فرمود: از ستون تا بالا سر قبر تا دو ستون پشت منبر در سمت راست قبله. و از پشت منبر راهی بود که گوسفند از آن می گذشت، یا کسی که کجکی بخواهد برود و پنداشت که محوطه مسجد تا سنگفرش جزء مسجد است.

* امام صادق علیه السلام: محدوده #171؛ روضه» در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله تا طرف سایه بانهاست و حدّ مسجد تا دو ستونی که سمت راست منبر به طرف راه است، نزدیک سوق اللیل (بازار شب).

توضیحی درباره توسعه مسجد پیامبر

مسجد نبوی مانند مسجد الحرام توسعه های مکرری را شاهد بوده است. نخستین توسعه به دست مبارک سازنده آن، حضرت رسول اکرم در سال هفتم هجری صورت گرفته است. سپس عمر به سال 17 هجری و عثمان به سال 29 هجری، هر یک اندکی از سمت غرب و شمال به مسجد افزودند. عثمان از سمت قبله #171؛ جنوب مسجد» نیز چند ستون افزود و برای مسجد محراب ساخت.

در سال 88 هجری عمر بن عبدالعزیز هنگام ولایتش بر مدینه از سوی ولید بن عبدالملک، شش ستون از شرق و غرب و چهارده ستون در شمال مسجد افزود. سپس مهدی عباسی در سال 161 هجری ناحیه شمالی مسجد را توسعه داد. از زمان سلاطین عثمانی، ترمیم و تعمیراتی انجام گرفت و سلطان عبدالمجید عثمانی بیشترین توسعه و تعمیر و تزئین را انجام داد. اقدامات او از سال 1265 تا آخر دوره سلطنتش (1277 هجری) استمرار داشت.

در زمان معاصر و در سال های 1370 هجری و 1406 توسعه های پهنایی را از همه سوی مسجد به جز سمت قبله شاهد بوده ایم که مساحت مسجد را چند برابر کرده است و به علاوه مساحتی هم در بیرون مسجد برای نماز، تسطیح و سنگفرش شده است. جریان احکام فقهی ویژه مسجد نبوی در این زیادت ها مورد تردید فقهی است.

گفتنی است مسجد النبی دو بار طعمه حریق شده است. نخست در سال 654 هجری و در زمان خلافت المستعصم بالله بود که به تدریج تعمیر شد. سپس در سال 886 هجری تمام مسجد به جز حجره شریف نبوی و گنبد سوخت که به دستور سلطان مصر #171؛ ملک قایتبای»، آن را از نو ساختند. این تجدید بنا در سال 888 هجری پایان یافت و در ضمن آن اندکی در جهت مشرق مسجد توسعه دادند.

ج - فضیلت آن

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بهترین مقصدی که مرکب ها را به سوی آن سوار شوند، این مسجد من و خانه خداست.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: تنها به سوی سه مسجد مسافرت می شود: مسجد کعبه، مسجد من و مسجد ایلیا (در شهر بیت المقدس).

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس با طهارت بیرون شود و قصدی جز آمدن به این مسجد مرا نداشته باشد تا در آن نماز بخواند، مانند انجام حج است.

*پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: یک نماز در مسجد من برابر با هزار نماز در مساجد دیگر است، بجز مسجد الحرام.

*پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: یک نماز در این مسجد من بهتر از هزار نماز در غیر آن است، مگر مسجد الحرام.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نماز در مسجد من برابر با ده هزار نماز در مساجد دیگر است، مگر مسجد الحرام که نماز در آن با صد هزار نماز برابری می کند.

* پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نماز شخص در خانه اش، برابر همان یک نماز است ... نمازش در مسجد من برابر پنجاه هزار نماز است و نمازش در مسجد الحرام با صد هزار نماز برابر است.

*پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر کس در مسجد من چهل نماز بخواند، بی آن که حتی یک نماز از او فوت شود، برای او برائت از دوزخ و نجات از عذاب نوشته می شود و از نفاق هم پاک می شود.

*امام صادق علیه السلام: در این مسجد تا می توانید زیاد نماز بخوانید که برایتان بهتر است و بدانید که گاهی شخص، در کار دنیا زرنک است و می گویند: فلانی چه قدر هوشمند است، پس چگونه خواهد بود کسی که در کار آخرتش زرنک باشد!

* ابوبکر حضرمی: امام صادق علیه السلام مرا دستور داد تا می توانم در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله زیاد نماز بخوانم و فرمود: چنین نیست که هر وقت بخواهی بتوانی.

*عَمَّار بن موسی سبابی: از امام صادق علیه السلام درباره نماز در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله پرسیدم که آیا مثل نماز در شهر مدینه است؟ فرمود: نه، چون که نماز در مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله برابر هزار نماز است و نماز در مدینه مثل نماز در شهرهای دیگر است.

هـ - تمام خواندن نماز در آن

*امام صادق علیه السلام: در چهار جا نماز تمام است: در مسجد الحرام، مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله ، مسجد کوفه و حرم امام حسین علیه السلام .

و - آداب آن

*امام صادق علیه السلام: هرگاه وارد مسجد شدی، اگر بتوانی (در مدینه) سه روز بمانی: چهارشنبه، پنج شنبه و جمعه، پس روز چهارشنبه بین قبر و منبر ، کنار ستونی که نزدیک قبر است نماز بخوان و کنار آن دعا بخوان و از خداوند، هر حاجتی را که در کار آخرت یا دنیا می خواهی بطلب. روز دوم کنار ستون توبه و روز سوم کنار جایگاه پیامبر صلی الله علیه و آله مقابل ستونی که خلوق[5] آن زیاد است، پس نزد این ستون ها برای هر حاجتی خدا را می خوانی و این سه روز را روزه می گیری.

* امام صادق علیه السلام: اگر سه روز مدینه ماندی، اولین روزش، چهارشنبه را روزه بگیر و شب چهارشنبه کنار ستون ابولبابه - یعنی ستون توبه ، که ابولبابه خود را به آن بست تا آیه ای نازل شد و پذیرش عذر او را از سوی آسمان اعلام کرد - نماز می خوانی و روز چهارشنبه کنار آن می نشینی. سپس شب پنج شنبه نزد ستونی که نزدیک جایگاه پیامبر صلی الله علیه و آله است آمده، شب و روز خود را می گذرانی و روز پنج شنبه را روزه می گیری. اگر بتوانی در این سه روز با کسی حرف نزنی، چنین کن، مگر در حدّ ناچاری. و جز برای نیاز، از مسجد بیرون نروی و اگر بتوانی نه شب و نه روز نخوابی چنین کن، چرا که همه این ها فضیلت به شمار می آید. سپس روز جمعه خدا را حمد و ثنا کن، بر پیامبر صلی الله علیه و آله درود فرست و حاجت خویش را بطلب و از خواسته هایت این باشد:

&171#خدا یا هر حاجتی که به درگاہت داشتم، چه به طلب و خواستن آغاز کرده ام یا نه، از تو طلبیده ام یا نه، خدایا من در بر آمدن حاجت‌هایم، چه کوچک و چه بزرگ، به وسیله پیامبرت، پیامبر رحمت، حضرت محمد صلی الله علیه و آله ، به تو روی می آورم.» پس یقیناً سزاوار آنی که به خواست خدا حاجتت برآورده شود.

* امام صادق علیه السلام: هرگاه از دعا نزد قبر پیامبر صلی الله علیه و آله فارغ شدی، نزد منبر برو و به آن دست بکش و دو قُبّه پایین را بگیر و چشم ها و صورتت را به آن بمال، که می گویند شفای چشم است و نزد آن بایست و خدا را حمد و ثنا بگو و حاجتت را

بخواه، که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: میان منبر و خانه ام بوستانی از بوستان های بهشت است و منبر من روی دریچه ای از دریچه های بهشت قرار دارد - و ثرعه همان در کوچک است - سپس نزد جایگاه پیامبر صلی الله علیه و آله آمده هر قدر که بخواهی در آن جا نماز می خوانی. هرگاه وارد مسجد شدی بر پیامبر صلی الله علیه و آله صلوات بفرست و چون خارج شدی نیز چنین کن و در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله زیاد نماز بخوان.

* امام صادق علیه السلام: بهترین جای مسجد پیامبر که در آن نماز خوانده شود، نزدیک قبر است. هرگاه وارد مدینه شدی غسل کن، به مسجد برو، به قبر پیامبر صلی الله علیه و آله آغاز کن، کنار آن بایست، بر پیامبر صلی الله علیه و آله سلام بده و به رسالت او و ابلاغ رسالت گواهی بده و بر او زیاد صلوات بفرست و هر چه که خدا برایت گشایش دهد، در آن جا دعا بخوان.

- پانوشتها

- (1) مُدّ و صاع، پیمانه و واحد وزن در عربی است.
- (2) حرّه به تپه ها و منطقه های سنگلاخ گفته می شود.
- (3) نوعی گیاه خشک سبز، گورگیاه (فرهنگ لاروس).
- (4) مقصود از ذراع مکسّر، یا حاصلضرب طول و عرض است، یا مقصود آن است که ذراعی معمولی که شش مشت است که یک مشت کمتر از ذراع شاهی است.
- (5) از عطریاتی که از زعفران و جز آن می گیرند، اغلب زرد یا سرخ است.